

Anton Luskovič*

KMEČKO VPRAŠANJE, JOŽE KERENČIČ IN AKADEMSKI AGRARNI KLUB NJIVA MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO

Avtor v prispevku obravnava vlogo Jožeta Kerenčiča¹ v naprednem študentskem gibanju, združenem v Akademskem agrarnem klubu Njiva in poskuse reševanja kmečkega vprašanja v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno. Ugotavlja, da je AAK Njiva pod idejnim vodstvom Jožeta Kerenčiča odigral pomembno politično vlogo pri krepitvi nacionalne in narodnoobrambne zavesti ter pri zavračanju sektaškega odnosa tedanjih slovenskih političnih strank do reševanja kmečkega vprašanja.

Zgodovinske razmere

Za lažje razumevanje političnih dogajanj v zvezi z reševanjem kmečkega vprašanja v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno je treba opozoriti na nekatera gospodarska in družbena vprašanja.

Slovensko podeželje je bilo gospodarsko popolnoma nerazvito in zaostalo.

Družbena protislovja starojugoslovanske države so se ob nerešeni agrarni reformi, ob ekonomski prevladi tujega, predvsem nemškega kapitala, ki je spretno izrabljalo oportunitizem buržoaznih strank, kopičila. Agrarna prenaseljenost je silila ljudi, da so prodajali svojo delovno silo za sramotno nizke mezde. Nerešena agrarna reforma je ohranila na podeželju veleposestniške in viničarske odnose. Mali kmečki proizvajalci niso mogli prodreti na tržišče, še zlasti ne ob svetovni gospodarski krizi. Revščina se je bohotila po vaseh. Ker doma ni bilo dela, je pot mnoge zanesla na sezonsko delo v Avstrijo in Nemčijo, kjer je zaradi ekonomske nestabilnosti doma marsikoga osvojila nacistična demagogija.

Razmere so se glede na stopnjo gospodarske nerazvitosti po Sloveniji precej razlikovale, vendar so ekonomska in družbena protislovja dobivala nacionalno obeležje, boj naprednih družbenih sil pa je dobival tudi narodno obrambno vsebino.²

Takšne razmere so pomenile veter v jadra levičarskim gibanjem, saj so ljudje počasi dojemali, da politični programi buržoaznih strank – tako Pucljeve SKS³ kot Koroščeve SLS⁴ – niso reševali perečih problemov na vasi, kmečkega zadolževanja in sploh agrarne reforme.

Komunistična partija (KP) je po pokrajinski partijski konferenci za Slovenijo na Goričanah leta 1934 začutila, da bo morala nehati zanemarjati delo med kmeti.⁵

Partija se je pri poskusih preusmerjanja pozornosti h kmečkim množicam srečala z velikimi težavami.

Kmečke množice so bile pod močnim vplivom meščanskih strank, še zlasti klerikalne SLS, ki je konec 19. stoletja pritegnila obubožane množice z idejami zadružništva in ki se je ob formiranju jugoslovanske države zavzela za avtonomistični program, za gospodarsko samoupravo, kar je bil odgovor na centralistični pritisk velikosrbske buržoazije.⁶

Seveda je tudi ta stranka v bistvu skrbno varovala svoje razredne interese in skrbela za to, da ostane podeželje v politični temi, skratka, čim bolj zaostalo. Njena aktivnost se je kazala po vaseh v »prosvetni« dejavnosti, v telovadnem društvu Orel, na raznih prireditvah in predvolilnih zborovanjih, na katerih so le zavajali množice v prid klerikalnim interesom.⁷

KP je začela pridobivati množice z realnim socialnim

* Anton Luskovič, Jastrebeci 25, 2276 Kog.

¹ Jože Kerenčič – Janko, aktivist OF in narodni heroj je bil rojen 9. marca 1913 v Jastrebcih. Leta 1937 je diplomiral na ljubljanski FF iz filozofije in pedagogike. Bil je osrednja osebnost levičarskega AAK Njiva in njegov predsednik. Posvečal se je zlasti problematiki slovenskega podeželja. Bil je med organizatorji ljudskofrontnih zborovanj v Ljutomeru (avgusta in septembra 1935). Leta 1941 je organiziral narodnoosvobodilno gibanje v Slovenskih goricah in postal sekretar ljutomersko – radgonskega okrožja. 27. 12. 1941 je bil ustreljen kot talec v mariborskih sodnih zaporih.

² Šuligoj, L., Kmečko vprašanje in DKFID na ormoškem območju med obema vojnoma. V: Ormož skozi stoletja II, 1983, str. 178.

³ Samostojna kmečka stranka.

⁴ Slovenska ljudska stranka.

⁵ Arhiv CK ZKS.

⁶ Marentič, J., Slovenska vas pod kapitalističnim jarmom. Ljubljana – Založba kmečka knjiga 1957.

⁷ Prav tam.

in političnim programom malih ljudi, saj je režim povsem zanemaril reševanje gospodarskih vprašanj. Hkrati je bilo treba nacionalno osveščati množice zaradi naraščajočega nemškega nacizma in njegovih demagoških posegov med najrevnejšim prebivalstvom.

Akademski agrarni klub Njiva (AAK)

V takšnih razmerah je v Sloveniji nastal klub levičarskih akademikov, ki so pod vplivom idej KP pričeli sistematično proučevati razmere na podeželju in si prizadevali pridobiti kmečko mladino preko Društev kmečkih fantov in deklet (DKFID).

Delovanje AAK Njiva je mogoče razdeliti v dve ločeni obdobji.⁸

Prvo obdobje delovanja sega od ustanovitve leta 1923 do leta 1931 oziroma 1932.

AAK Njiva je bil ves ta čas predstavnik tako imenovanega agrarnega gibanja, ki je bilo značilno za tisti čas.

Leta 1931 ostane AAK Njiva samo z enim članom, s predsednikom Gregoričem, od katerega je ključ in pečat prevzel Drago Hartner, poznejši ustanovitelj radia Kričač. Od tedaj se začne drugo obdobje delovanja AAK Njiva, ko prevladujejo levičarski akademiki in med njimi vrsta zelo dejavnih članov KP.⁹

Zanimivo je, da je vprašanje vloge AAK Njiva še do danes nepopolno ovrednoteno in razjasnjeno, čeprav sta njegovo delovanje v svojih delih obravnavala dva avtorja. Gre za »Slovensko študentsko gibanje 1941–1945« Slavka Kremenška in za knjigo o ljudskofrontovskem gibanju Alenke Nedog. Nobeden od avtorjev ni izdelal dokončne ocene delovanja AAK Njiva. Oba sta ugotovila, da bodo zgodovinarji morali pojasniti še vrsto zadev, še posebej glede spora »njivašev« s takratnim vodstvom partijske organizacije na univerzi. Tudi Lidija Šentjurs je v intervjuju z uredniki hrvaškega zbornika »Revolucionari i bez funkcija«, ki je leta 1975 izšel v založbi Otokar Keršovani na Reki, ugotovila, da vloga AAK Njiva v slovenskem mladinskem kmečkem gibanju še ni docela pojasnjena.¹⁰

Nobenega dvoma ni, da je AAK Njiva zbiral in združeval predvsem študente s podeželja, takšne, ki so se zavzemali za kmečko problematiko in se tudi aktivno ukvarjali z njo.

Za delovanje tega kluba je pomenila pomembno prelomnico ustanovitev »Zagrajskega kolektiva.« Vsa študentska Ljubljana in vsa napredna Ljubljana je poznala ta pojem.

V hiši Za gradom številka 1 so se zbirali: Jože Kerenčič, Polde Berce, Milena Petovar, Marjan Vesenjaj, Drago Hartner, nekaj časa tudi Draga Nemčeva iz Maribora in Drago Košmrlj kot edini Notranjec in so ustanovili nekakšen kolektiv.

Ker so bili vsi s podeželja in siromašni, so si med seboj pomagali. V kolektivu so ustvarili takšno sožitje, da so z najskromnejšimi sredstvi živeli primerno študentsko življenje. Organizirali so si lastno prehrano. Milena Petovarjeva je kuhala, drugi so zbirali sredstva, hodili na trg, prinašali hrano in tako nekaj let živeli kot pravi kolektiv.

Ne bi se splačalo govoriti o kolektivu, v katerem smo bili naznotraj razdeljeni po svojih študijskih nagnjenjih, oziroma po fakultetah, katere smo študirali. Vsi drugi, razen naju z Jožetom, so bili slušatelji tehnične fakultete, rudarsko-tehnične, elektrotehnične, samo midva sva bila filozofa, študirala sva pedagogiko, zato ker sva oba prišla z učiteljskega na univerzo in kot absolvent učiteljskega takrat nihče ni mogel študirati nič drugega kot samo pedagogiko na filozofski fakulteti. Tako smo se po teh študijskih nagnjenjih razdelili tudi po sobah in tako sva z Jožetom Kerenčičem od leta 1935 pa vse, dokler je bil Jože v Ljubljani do leta 1937 ali 1938, ko sem jaz odšel k vojakom, se pravi več kot dve leti, stanovala v isti sobi, imela posteljo do postelje in študirala iste stvari na univerzi, on je bil za spoznanje pridnejši od mene in je prej končal študij kot jaz.

Kar je najbolj važno in v tem je, mislim pomen »Zagrajskega kolektiva«, ne samo za nas in naše spomine, za spomine vseh tistih tovarišev, ki smo študirali skupaj, ampak zaradi tega, ker je ta naš »Zagrajski kolektiv« dejansko opravljal tudi zelo, ne bom pretiral in tudi nobene samohvale ne bo v tem, da je namreč ta »Zagrajski kolektiv« opravil veliko politično funkcijo, saj so člani tega kolektiva tvorili nekakšno jedro AAK Njiva.¹¹

Kot pričajo dokumenti iz tistih časov je bil Jože Kerenčič tisti, ki je takoj po prihodu na univerzo v Ljubljano tako rekoč akademski agrarni klub »Njiva« postavil vnovič na noge in dal klubu popolnoma

⁸ Košmrlj, D., Spopad na (slovenski) književni levici – Pogledi, leto 12, številka 7.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Drago Košmrlj o Jožetu Kerenčiču ob praznovanju krajevnega praznika na Kogu, 23. decembra 1981- tipkopis, avtorizirano. Drago Košmrlj, novinar in publicist je bil rojen 13. 10. 1911 v Beli Vodi/Travniku pri Loškem potoku. Bil je zunanje politični komentator RTV Ljubljana, dopisnik Dela in radia Ljubljana iz Beograda. Odlikoval se je kot strokovnjak za mednarodno politiko, mednarodno delavsko gibanje in narodne manjšine.

drugačno, napredno vsebino, zaradi česar je »Njiva« postala zelo pomembna študentska organizacija. Jože Kerenčič je bil tisti, ki je že leta 1934 pripravil za »Njivo« poseben program dela, on je bil tisti, ki je organiziral napredne levičarske študente, da so se vključili v AAK »Njiva«, on je izdelal pravila temu klubu in je bil duša tega kluba, ki je odigral zelo pomembno politično vlogo na univerzi in tudi zunaj nje.

V tem klubu so pravzaprav dozorevali mnogi poznejši kadri, ki so bili člani osvobodilne fronte in sodelovali v partizanskem gibanju.

Za gradom smo si zelo podrobno razdelili naloge in funkcije. Meni je bila dodeljena naloga, da delujem v Zvezi kmečkih fantov in deklet in sem bil sourednik »Grude« in hkrati tudi tajnik Zveze kmečkih fantov in deklet. Milena Berce je delovala v gospodinjski šoli - politično. Jože Kerenčič je bil tisti, ki je sebi postavil najbolj pomembno in najbolj važno nalogo. Bil je duhovni vodja celotnega agrarnega kluba »Njiva« in duhovni vodja našega »Zagrajskega kolektiva«. Nešteto dni in večerov smo preživel skupaj, predebatirali notranjo situacijo in mednarodno situacijo. Nikdar pozneje nisem mogel zaživeti v taki skupini, ki bi znala vzpostaviti take medsebojne odnose, kot smo jih mi, mladi študentje, levičarji Za gradom št. 1. Vedno smo pomagali drug drugemu, če je bil kdo v stiski, če je bil bolan, če mu je šlo kaj narobe, hkrati smo bili drug do drugega vedno odkriti in kritični in vem, da smo na sestankih vedno obravnavali vsako našo akcijo na univerzi, vse naše delo in Jože Kerenčič je bil tisti, ki mi je zelo pomagal pri mojem delu v Zvezi kmečkih fantov in deklet, ker je dosti bolj od mene poznal problematiko kmečkega življenja in zlasti problematiko tistega dela Slovenije, se pravi Štajerske, ki je bila meni malo manj znana.

Poleg tega je bil Jože Kerenčič tudi pobudnik in organizator široke študentske akcije povezovanja s kmečkimi množicami in v tem je bil smisel dela Jožeta Kerenčiča in ob njem tudi vseh nas, ki smo delovali, nekateri bolj, nekateri manj, v agrarnem klubu »Njiva« in nas, ki smo bili z njim Za gradom št. 1 v Zagrajskem kolektivu.¹²

Skupina okrog Jožeta Kerenčiča, še posebej, ko so se povezali z Janezom Marentičem, Belokranjcem, ki je bil član CK Slovenije, je opravila veliko povezovalno delo s kmečkim življenjem, s kmečkimi množicami ne samo na Štajerskem, ampak tudi na Notranjskem, Gorenjskem, na Dolenjskem in v Beli krajini.

Nešteto sestankov je imel Jože Kerenčič in z njim

zlasti Marjan Vesenjaki z nekaterimi političnimi skupinami, z Lončarjevo skupino in drugimi. Sodelovali so tudi s slovensko skupino mačkovcev in iskali stike pri oblikovanju splošne ljudske fronte, vendar so bili odločno proti temu, da bi se pridružili Mačku.

Člani AAK Njiva so hoteli, da bi bilo slovensko kmečko-delavsko gibanje vedno samostojno in da bi izhajalo iz avtentičnih interesov slovenskega človeka, zlasti pa slovenskega kmečkega človeka.

Vrhovi slovenske politike zaradi svojega sektaškega odnosa do kmetijstva AAK Njiva niso bili naklonjeni. Obtožbe so se vrstile po tekočem traku in klub je dobil oznako trockističnega gibanja. Posebej mučni so bili ideološki spori s predstavniki KP.

Spor med partijskim vodstvom in Njivo je dosegel vrhunec v letih 1936 in 1937. V Njivi naj bi po sodbi partijskega vodstva prevladala »levi odklon in sektaštvo«, kar naj bi se kazalo v nasprotovanju njivašev, da sodelujejo z drugimi študentskimi skupinami in s širokimi študentskimi akcijami. Tako sektaško stališče naj bi bilo najbolj zasidrano v klubu Njiva in v montanističnem oddelku tehnične fakultete, od koder je bilo največ študentov včlanjenih v Njivi.¹³

V Njivi naj bi – po sodbi partijskega vodstva – prevladala tako imenovana »leva frakcija«, ki je bila proti liniji Ljudske fronte in za izolacijo od ljudskih množic.¹⁴

Alenka Nedog v svoji knjigi o ljudskofrontovskem gibanju povzema glede Njive podobne ocene.

V arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja obstaja nepodpisan referat z naslovom *Mladinska organizacija v času notranje konsolidacije od 1937 do okupacije Jugoslavije 1941*. Pisec poročila trdi, da sta bila odbora Slovenskega kluba in Njive leta 1937 in 1938 »v rokah ljudi, ki so bili nastrojeni proti partiji in so zavzemali sredinsko malomeščansko linijo«. Poročilo ugotavlja, da so »vsi komunisti čutili tedaj glavno oporo antipartijskih tipov pri Mirku Koširju, ki je bil član CK KPS«.

Treba je omeniti, da je že leta 1937 prišlo na pobudo partijskega vodstva, pa tudi članov vodstva Njive, do poskusov poravnave in pomiritve. Pogovori med predstavniki obeh strani so bili pretežno Za gradom 1.

Na sestanke Za grad so prihajali Tone Tomšič, Lidija Šentjunc in Boris Kraigher. Na pogovorih so razgrnili vsa sporna vprašanja.

¹² Drago Košmrlj o Jožetu Kerenčiču ob praznovanju krajevnega praznika na Kogu, 23. decembra 1981 - tipkopis, avtorizirano.

¹³ Arhiv CK ZKS, Poročilo o delovanju Zveze kmečkih fantov in deklet.

¹⁴ Arhiv IZGD (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja), Delo KP na univerzi, kratek pregled 1935–1941.

Njivaši so vztrajali pri tem, da bi bilo zgrešeno vse politično delo partije usmerjati na delavski razred, kmečke množice pa puščati ob strani. Prav delovanje med kmečkimi množicami je bila temeljna usmeritev delovanja Njive. Vrsta njivašev je na primer delovala v takratni Zvezni kmečkih fantov in deklet, ki je bila po oceni Edvarda Kardelja in Mihe Marinka poglavitna opora partije na vasi.¹⁵

Leta 1941 so se odbori društev kmečkih fantov in deklet v pretežni večini spremenili v odbore OF, tam pa, kjer teh društev ni bilo, je dobila močnejše korenine bela garda. Edvard Kardelj je po italijanski ofenzivi leta 1942 v poročilu Titu zapisal: *Naša sreča, ker imamo trdno, močno OF, zasidrano med kmečkimi množicami, če tega ne bi bilo, bi naša vojska bila prisiljena zapustiti slovensko ozemlje.*«

Kljub temu so bili pojavi sektaškega odnosa nekaterih partijskih krogov do Zveze kmečkih fantov in deklet, kakor tudi do dela članov AAK Njiva v tej organizaciji.

Tako je na primer od partijskega vodstva kar trikrat prišla zahteva po izključitvi takratnega predsednika Zveze Ivana Kronovška z vodstva organizacije. Tako nalogo je dobil okoli leta 1934 France Hočevar, ki ga je partija poslala na delo v glavni odbor Zveze kmečkih fantov in deklet. Ker direktive ni izpolnil – bil je prepričan, da bi to ohromilo celotno organizacijo – je bil izključen iz partije. Pozneje je, na Hočevarjevo pobudo, prevzel delo v odboru Zveze DKFID Drago Košmrlj. Ker se ni postavil na protikronovškovo stališče, so ga označili za desničarja in konservativca.¹⁶

Drugi poskus zamenjati Kronovška se je zgodil leta 1936, vendar se je izjalovil, ker je bila zgolj manjšina v glavnem odboru za takšno rešitev. Tretji poskus je bil leta 1939, ko sta člana partije Mira Tomšič in Vinko Kristan dobila nalogo, da napravita vse, da Kronovšek ne bo več izvoljen za predsednika. Vendar se je tudi ta poskus izjalovil.¹⁷

V resnici je bil Kronovšek predstavnik konservativnega krila v vodstvu Zveze kmečkih fantov in deklet. Večina članstva je bila ljudskofrontovsko usmerjena in partija je imela v mnogih društvi, pa tudi v vodstvu, močne postojanke. Zamenjati Kronovška, ki je bil zaradi svojih organizacijskih sposobnosti močno priljubljen in tudi za takratne razmere v organizaciji zadosti širokogruden, bi pomenilo razbiti organizacijo DKFID.

Del članov bi postalo pasivnih, del bi takrat dobili v roke klerikalci ali pa poznejša Mlada JNS. Če bi se DKFID poskušale odkrito nasloniti na levičarske organizacije, bi jih oblast drugo za drugo razpustila, kot se je to dogajalo v Beli krajini in v Prekmurju.

Kronovšku se je leta 1941 odreklo članstvo samo, ko je okleval glede vključitve Zveze DKFID v narodnoosvobodilno gibanje. To nalogo je opravil zvezni tajnik Ivan Nemec z drugimi naprednimi voditelji organizacije. Zgodilo se je celo, da so bili člani do 25. leta starosti kolektivno sprejeti v SKOJ.¹⁸

Spor z Njivo je po letu 1936 dobil še novo, dosti hujšo razsežnost. Dobila je tako rekoč »uradni« pečat trockizma.

O obtožbah AAK Njive, da je trockistična organizacija, sodi Slavko Kremenšek v svoji knjigi o slovenskem študentskem gibanju, da se je »po zgledu tedanjih velikih sodnih procesov v Sovjetski zvezi uveljavila beseda trockist oziroma trockisti tudi pri nas in je rabila za označevanje najrazličnejših odklonov od načrtane politične linije. V okviru študentskega gibanja – ugotavlja avtor – so bili kot skupina s to oznako še zlasti ožigosani njivaši.«

Vzroke za tako označbo Njive bi kazalo, poleg že omenjenih kritik Njive s strani partijskega vodstva, iskati zlasti v razhajanju glede konkretne politike na vasi in v odporu proti slepemu sprejemanju direktiv, ki niso vselej ustrezale obstoječim razmeram. Poleg tega so si nekateri njivaši zaslužili naziv trockisti tudi zato, ker so bolj kritično gledali na tedanje razmere v Sovjetski zvezi, četudi niso bili nastrojeni protistalinsko. Pri njivaših so zlasti vzbujali zanimanje številni procesi, ki so takrat tekli v Sovjetski zvezi.

*Spominjam se, da smo stanovalci Za gradom 1 vneta prebiral Gideovo knjigo Retour del URSS (Vrnitev iz Sovjetske zveze), ki je zelo kritično ocenjevala razmere v tej deželi. Nekaterim njivašem, Kerenčiču, Jagru in drugim, je veljala zamera tudi zato, ker so prebiral v nemščini prevedene zapiske s procesa Tuhačevskemu.*¹⁹

Od kod uporaba naziva trockizem za pojave razhajanj s partijsko linijo je razložil Tito sam v uvodu prve knjige svojih zbranih del, kjer ugotavlja, da so »sodni procesi v Sovjetski zvezi sredi tridesetih let imeli za posledico, da se je tedaj v svetovnem komunističnem gibanju kot ena izmed tem vsilil tudi trockizem, o katerem so veliko pisali tudi v jugoslovanski publicistki. Nekateri pojave smo tedaj tudi v našem gibanju označil za trockizem, včasih pa smo nosilce takih pojavov razglasili za trockiste.«

¹⁵ Arhiv CK ZKS.

¹⁶ Arhiv IZGD.

¹⁷ Košmrlj, D., Tudi trockisti so umirali kot narodni heroji, Pogledi – leto 12, številka 7.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Prav tam.

Čeprav je kazalo, da so se pogovori med vodstvom univerzitetne partijske organizacije in vodstvom Njive oziroma skupino, ki je stanovala Za gradom 1, zgladili, je partijsko vodstvo leta 1938 izključilo iz partije štiri najvidnejše in najagilnejše člane Njive: Leopolda Berceta, Jožeta Kerenčiča, Marjana Vesenjaka in Mileno Petovar. Hkrati pa je vodstvo partije poslalo v Njivo določeno število študentov; ki so bili »na liniji,« da bi »zasedli« Njivo in tako izrinili iz nje trockiste. Med tistimi študenti, ki so dobili direktivo zasesti Njivo, je bil tudi Ljuban Jakše, kot je sam izjavil.

Na Njivi in njivaših je vse do današnjih dni ostal pečat trockizma. O tem priča trditev v četrti knjigi Titovih zbranih del (srbohrvaška izdaja), *da so se trockisti vsidrali v napredne študentske organizacije, kar je bilo pogosto vzrok, da je »policija prepovedala študentska društva in organizacije, kot dokazuje primer kulturnega študentskega društva Njiva v Ljubljani, ki jo je policija razpustila zaradi trockističnih provokacij«.*

Člani Njive so posledice ožigosanosti z vzdevkom trockisti čutili tudi med narodnoosvobodilnim bojem. To velja tudi za tiste štiri njivaše, ki so s svojimi dejanji in smrtjo dokazali visoko mero predanosti lastnem ljudstvu ter redko hrabrost in požrtvovalnost.

Gre prav za tiste njivaše, vnete aktiviste, tako na univerzi kot zunaj nje, v ljudskofrontovskem gibanju, ki so bili zaradi trockizma izključeni iz partije. To so bili Jože Kerenčič, Leopold Berce, Milena Petovar in Marjan Vesenjaka. Nanje so padali najhujši očitki, da so antipartijski elementi, trockisti, izdajalci, so pa prav oni z dejanji dokazali, da so bili najnaprednejši, najzvestejši in najčistejši liki komunistov.

Jožeta Kerenčiča, ki ga je okupacija zatekla v njegovem domačem kraju v Slovenskih goricah, so iz Ljubljane vabili, naj se umakne. Njegov odgovor je bil: *»Dolžan sem ostati med svojim ljudstvom.«*

Prav tako sta – na pobudo vodstva OF – ostala v Središču ob Dravi Leopold Berce in njegova žena Milena. Vsi trije, Kerenčič, Milena in Polde Berce, so organizirali odporniško gibanje in postavili temelje organizacije OF na svojem območju. Vsi trije so padli pod gestapovskimi streli.

Vsa doslej izdana zgodovinska dela, ki se ukvarjajo z delovanjem študentskih levičarskih organizacij pred drugo svetovno vojno – pa tudi posamezne politične osebnosti – dajejo priznanje vlogi Njive v predvojnem boju ljudskih množic proti nacionalnemu in socialnemu zatiranju delovnih množic. Vsa ta dela pa hkrati ugotavljajo, da ostaja problem Njive še vedno odprt, kar zahteva nadaljnjo zgodovinsko raziskavo. Hkrati pa je AAK Njiva uradno zgodovinsko označen

kot trockistična organizacija, kar izhaja iz trditve v četrti knjigi Titovih zbranih del.

Vidne so bile zasluge Njive in njivašev v boju za slovensko univerzo in za prevlado naprednih sil v njej. Prav tako so zgodovinsko nesporne zasluge Njive in njivašev pri ljudskofrontovskem gibanju, še posebej v okviru Zveze kmečkih fantov in deklet. Naj omenim v tej zvezi samo nekaj dejstev: njivaša Jože Kerenčič in Rudi Čačinovič sta organizirala znani ljutomerski protestni zbor, ki je oblastnikom že leta 1935 dokazal moč in silo združenih ljudskih množic. Njivaš Rudi Čačinovič je bil eden najvidnejših organizatorjev in sodelavcev Ljudske pravice.

Njiva kot akademski agrarni klub je dala kar štiri narodne heroje: Jože Kerenčič, Silvira Tomasini, Zoran Vitorović in Mira Tomšič-Vlasta. Vsi ti so bili dalj ali manj časa včlanjeni v Njivi.

Njivaša Drago Hartner in Marjan Vesenjaka imata vidne zasluge pri organizaciji ilegalne radijske postaje Kričač leta 1941, saj je bil Vesenjaka prvi napovedovalec, Hartner pa tehnični organizator Kričača.

Delež Jožeta Kerenčiča v delovanju AAK Njiva je bil velik zlasti zato, ker je bil on tisti, ki je delovanje kluba najbolj znanstveno utemeljeval. On je bil tisti, ki je najgloblje poznal situacijo, in tisti, ki je tudi najbolj dosledno, resno in predano študiral slovensko kmečko problematiko.

O tem pričajo njegova dela, njegove analize posestništva v Jeruzalemskih goricah in razne druge njegove študije.

Lahko bi trdili da je v tistem, predvojnem času bil Jože Kerenčič eden tistih, ki so najbolj globoko do eli in spoznali celotno problematiko slovenskega kmečkega človeka. In če bi hoteli videti, v čem bi bila njegova največja zasluga, neizbrisna njegova zasluga, potem bi rekli, da je viden njegov delež pri tistem velikem opraviilu, ki je odločilno vplivalo na poznejši tok in razvoj celotnega položaja in stanja v Sloveniji, zlasti pa se je pokazalo ob začetku vojne in snovanja OF. Jože Kerenčič je bil namreč toliko dalekoviden in toliko poglobljeno je znal takrat ocenjevati procese v slovenski družbi, da je lahko opravil tisto potrebno delo približevanju kmečkih množic k osnovnim ciljem, ki so bili zapisani v politiki partije.²⁰

Edvard Kardelj je v raznih svojih delih razložil, kako se je partija od 1934. leta, se pravi v tistem obdobju, ko se začel tudi politično delo Jožeta Kerenčiča na ljubljanski univerzi, začela otresati sektaških pogledov

²⁰ Drago Košmrlj o Jožetu Kerenčiču ob praznovanju krajevnega praznika na Kogu, 23. decembra 1981.

in je sprevidela, da bo samo v tesni povezanosti z ljudskimi množicami lahko uresničila svoje cilje.

Kerenčičeva zasluga je, da se je partija začela povezovati s kmečkimi množicami in delati za osveščanje kmečkih ljudi in kazala poti izhoda iz težavnega položaja, v katerem je živel kmečki človek.

Pisni viri

- Arhiv CK ZKS – Ljubljana.
- Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja – Ljubljana.
- Ljudska pravica, 15. 11. 1935, številka 13.
- Pogledi – priloga Mladine, leto 12, številka 7, strani 19-30.

Literatura

- Dobrila, Pavel, 1971: Povezovanje slovenske mladine v protifašistično fronto 1936–1941. V: *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, 1971/72 XI-XII, št. 1-2.
- Kerenčič, Jože, 1963: Zemljiški odnosi v jeruzalemskih gorica. Maribor, 1963.
- Kreft, Ivan, 1973: Slovensko ljudsko gibanje 1918–1941, Maribor, 1973.
- Liška, Janko, 1969: Nastajanje in razvoj ljudskofrontovskega gibanja v Sloveniji. Ljubljana.
- Marentič, Janez, 1957: Slovenska vas pod kapitalističnim jarmom. Ljubljana, 1957.
- Nemec, Ivan, 1971: Gubčevo izročilo. Maribor.

Ključne besede

Jože Kerenčič, Akademski agrarni klub Njiva.

Povzetek

Akademski agrarni klub Njiva je bil klub levičarskih akademikov, ki so se poglobljeno ukvarjali s slovensko kmečko problematiko in opravili pomembno povezovalno delo s kmečkim življem na Štajerskem, Gorenjskem, Notranjskem, Dolenjskem in v Beli krajini.

AAK Njiva se je zavzemal za samostojno slovensko delavsko – kmečko gibanje, ki bi temeljilo na avtentičnih interesih slovenskega kmečkega človeka.

Zaradi sektaškega odnosa vrhov slovenske politike do slovenskega kmetijstva je bilo levičarsko delovanje AAK Njiva označeno za trockistično. Člani tega kluba, do takrat tudi člani KP, so bili deležni vrste obtožb in nekateri so bili leta 1938 celo izključeni iz partije.

Klub je opravil pomembno poslanstvo tudi pri krepitvi nacionalne in narodnoobrambne zavesti, še posebej v sodelovanju z Društvi kmečkih fantov in deklet.

Njivaši so se odlikovali tudi s prizadevanji za slovensko univerzo in prevlado naprednih sil v njej.

Idejni in tudi sicer nesporni vodja AAK Njiva je bil Jože Kerenčič, doma iz Jastrebcov, ki je za AAK Njiva napisal program in pravila dela in delo kluba tudi organiziral.